

RESPUBLIKOJE REIKIA MORALIŲ POLITIKŲ?

Andrius Vaišnys

Nuo 1921 m. gegužės 15-oji Lietuvoje buvo minima kaip svarbiausia valstybės šventė. 1926-aisiais taip buvo paskutinį kartą. Vėliau Respublikos paskelbimo ir Steigiamojo Seimo susirinkimo diena buvo atkakliai naujosios, perversmininkų sudarytos vadovybės trinama iš mūsų istorijos. Dera pastebėti, kad ištrinti ją iš atminties pasisekė kelioms kartoms: Antano Smetonos ir Vasario 16-osios Akto vardai turėjo (ir dar kol kas tebeturi) Lietuvos gyventojams daugiau mistifikuotos prasmės, negu 1920 metų gegužės 15 dieną pirmą kartą istorijoje tiesiogiai, per 90 proc. gyventojų išrinkto Steigiamojo Seimo deklaracija (ką jau sakyti apie kitus to parlamento atliktus darbus!).

Žinoma, Antanui Smetonai, nuolat pralaimėdavusiam rinkimus, parlamentai ir parlamentarizmas apskritai atrodė verti tik kritikos (o gal tiksliau pasakius, tam tikros paniekos - tai galima justi iš paliktų raštų); juolab 1918 m. vasario 16-ąją Lietuvos Tarybos nutarimą jis pasirašė, o 1920 m. gegužės 15-ąją jau privalėjo paskelbti, kad atiduodas visus įgaliojimus Steigiamajam Seimui.

Vasario 16-osios Akto buvo tik paskelbta nepriklausomybė, tačiau valstybės valdymo formą, santykius su kitomis šalimis nustatyti palikta Steigiamajam Seimui. Šis ir paskelbė Respubliką, o kiek vėliau parengė ir demokratijos santykius atspindinčią Konstituciją. Štai kodėl pakankamai prasminga ir įdomi yra istoriko [Tomo Baranausko replika](#), skelbiama šiame „Parlamento studijų“ numeryje.

O kiek iš tikrųjų respublikų Lietuva išgyveno? Į klausimą [atsako Aivas Ragauskas](#). Jeigu mes bandome įtvirtinti mokslinį, istoriškai argumentuotą požiūrį į demokratinės parlamentinės valstybės raidą, tai tuo labiau tampa svarbu aiškiai teisiškai įvardyti, kad Gegužės 15-oji buvo ir yra Lietuvos respublikų atspirties taškas. Tai būtų teisingas politinis sprendimas, nes blaškydamiesi reikšmingesnių valstybės švenčių paieškose tarp mistifikuojamos nacionalinės monarchijos ir neišaiškinto nepriklausomybės turinio, gyvename nuolat „pykdamiesi“ su istorija, šališkai, netiksliai interpretuodami jos paveldą, ieškodami praeityje to, kas mus tik toliau nuo pagarbos demokratinei Lietuvos valstybei. Tos pagarbos lygiai taip pat pritrūko XX a. 3 - 4 dešimtmetį, kai liko sulaužyta 1922-ųjų Konstitucija. Politinei valdžiai pasirodė paprasta pritaikyti Pagrindinį įstatymą tariamai naujoms aplinkybėms - respublikai be parlamento. Kitaip tariant, visiškai Respublikos turinį atitikusios sąlygos buvo ištirpdytos, suteikiant daugiausia teisių tik vykdomajai valdžiai. Tai, kad Konstitucija yra „laisvės raiškos teisinė politinė forma“, [rašo Juozas Žilys](#). Šis požiūris skelbiamas dabar, bet mes galime jam pritarti kaip klasikiniam požiūriui į Konstituciją, tada ir rasime atsakymą, kodėl ta forma buvo siaurinama nuo 1927 metų, paleidžiant III Seimą.

Kai papriekaištauju dėl mūsų elito „pykimosi“ su istorija, neišvengiamai atsiranda poreikis pasvarstyti - koks yra Lietuvos istoriko vaidmuo ir jo atsakomybė mūsų XXI amžiaus Lietuvoje?

Perskaitykime [Algimanto Kasparavičiaus straipsnį](#), kaip buvo sprendžiamos politinės kultūros problemos I Respublikoje. Ateityje būtų naudinga pratęsti temą parlamentinės istorijos kontekste: juk dabar įstatymų leidėjams gali būti svarbi ne tik verslininkų, bet ir istorikų nuomonė? O verslui, atsirandančiam istorinio paveldo zonose, būna svarbi ir istorijos ekspertų išvada, ir įstatymo taikymo aplinkybės... Jeigu istorikas junta moralinę atsakomybę, jis, rūpindamasis išliekamąja paveldo verte, neužduos lyg „kišeninis“ teisininkas klausimo: „O kokios išvados reikia?“.

Apie politikų moralinę atsakomybę, jiems tenkantį psichologinį krūvį dabar Lietuvoje diskutuojama nepakankamai, nes dalis visuomenės parodo pernelyg didelį nusivylimą politikos santykiais. Ar tikrai etiška vertinti blogai tą socialinę terpę, kurią visuomenė pati formuoja? Pabandykime sužinoti, kas lemia psichinę politikų sveikatą iš Palmiros Rudalevičienės ir Andriaus Narbekovo [straipsnio](#).

Kas sudaro politiko kalbos pamatą? Išsilavinimas, dorovė ir ... vizija? O gal tik atitinkamas atitinkamo patarėjo išsilavinimas ir ... kvalifikacinė kategorija? Politikas be vizijos - tik geros kalbos skaitytojas. Be dorovės principų - tik veikėjas. Tad kol kas, įterpdami į „Kalbos“ rubriką [Reginos Koženiauskiene's publikacija](#), palikime šią atvirą problemą, kurią galėsime panagrinti būsimuose žurnalo numeriuose.